

MARK TREVIDIK

SAN

Prevela Kristina Stojanović

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2017.

PRVO POGLAVLJE

Malo pre podneva 2. januara 2000. godine, bledunjava prilika iskrcala se sa trajekta *El Lud*. Luka Sidi Jusuf bila je prazna. Bio je to vansezonski period, bez ovaca, kako se na Kerkeni među običnim svetom nazivaju turisti, a naročito Englezi. Oni su brojniji i belji od ostalih.

Čovek odeven u lan nije bio Englez, već Francuz. Nosio je crveni slamnati fedora šešir sa crnom pamučnom trakom. Sa brodske palube pogledom je obujmio ostrvo. I dopalo mu se. Nije bilo ni bajkolikih prizora, ni strmih planina, ni srebrnastih vodoskoka – samo osrednjosti. Polu Arcu je bila potrebna osrednjost. Nije želeo da se bilo šta ističe. Brodska paluba bila je najviša tačka arhipelaga, viša i od Melitske kule i minareta džamije u Remli. Sa te tačke posmatrao je svoj novi svemir, tu tunisku Arizonu, koje se jedva sećao jer ju je posetio samo jednom, kad je imao svega devet godina.

U tom drugom životu sigurno bi išao istim brodom. Kako se približavala luka, njegovo detinje srce se uzбудilo. Ushićenje zbog tog otkrića u sebi prevagnulo je nad umorom od puta i čvrsto je stezao majčinu ili očevu ruku. Taj trenutak nije smeo da izgubi.

Sedamnaest godina kasnije, Kerkena je nudila istu nehajnost, istu ravnu i slanu zemlju, očaravajuće sabhe*, i uvek fantazmagorične palme, koje su sve više udaljene jedna od druge u neprestanoj potrazi za vodom. Iako je njom okružena, Kerkeni je voda nedostajala. Paradoks slanih ostrva. Sve je slano, preslano, čak i vetar.

Pol Areco je ušao u taksi. Razmenio je svega nekoliko reči sa vozačem.

„Možete li da mi preporučite neki hotel u Remli?“

„U Remli? Zar vam se ne dopada više obala?“

„Zasad mi više odgovara Remla. Za kasnije ću videti.“

„Pa, u Remli postoji samo jedan hotel i on nije baš za turiste.“

„Utoliko bolje.“

Put je bio prav i ravan. Pol je posmatrao kako se nižu palme. Pojavilo se nekoliko kamila, koje kao da su lebdele u maglenoj vrućini. Zatim je na red došla Melita, kuće bele ili oker boje, prelazak sa ostrva Garbi na ostrvo Šergi i utisak da bi more svakog trena moglo da preplavi arhipelag.

Taksi se zaustavio ispred hotela Al Džazira, u samom centru grada. Radnik na recepciji postavio je pitanje na koje Pol nije ni pomislio. Bilo je logično, čak i obavezno, da recepcioner upita gosta hotela o dužini boravka. Pol se zamisli za trenutak, ali mu nijedan zadovoljavajući odgovor nije padao na pamet.

„Ukoliko još ne znate, nije problem. Reći ćete mi kad budete znali. Dobrodošli ste.“

* Priobalne slane depresije, povremeno jezera. (Prim. prev.)

San

* * *

Soba je bila mala, ali čista. Sto, stolica, krevet i ormar. Pol skinu jaknu i cipele i opruži se. Sklopio je oči i zaspao čvrstim snom. Probudio se tek kad je pao mrak. Napolju se grad izvu- kao iz obamrlosti. Ljudi su bili na ulicama, sedeli ispred kuća i dućana, u baštama pet kafića u Remli. Bolje bi prošao da je ostavio crveni šešir u hotelu. Nije mu bio potreban i ljudi su gledali samo u njega. Ali kocka je bačena. Meštani Kerkene više neće ni morati da se raspituju za njegovo ime. Bio je Francuz sa crvenim šeširom.

DRUGO POGLAVLJE

Pol nikada nije rekao recepcioneru koliko vremena će ostati, ali ostao je. Da je želeo, mogao je naći bolje. Odgovarali su mu odsustvo luksuza, ogoljenost sobe i diskrecija osoblja. U svakom slučaju, dane je provodio u istraživanju ostrva. Iznajmio je stari beli mercedes, iz kog je izlazio samo da bi prišao teško dostupnim mestima. Nije zanemario nijedno ribarsko seoce, nijedno od dvanaest ostrvaca, nijedan buvljak, nijednu rimsku ruševinu, bordž^{*} ili rezervoar, nijednu plažu, ali tokom čitavog meseca, ni u jednom trenutku nije imao želju da crta ili slika. Sa sobom je, ipak, nosio blok i olovku, u slučaju da mu se želja povrati. Uzalud. Želja je ostala u Francuskoj, odlepršala je kao i njegova ljubavnica. Polova ljubav je nestala i njegova želja da stvara iščezla je zbog potrebe za nestajanjem. Ništa je nije budilo, ni crveni limun na plažama, ni palme, ni sabhe, ni more podeljeno na ribarske zone kao njive, ni ljupke ribarske feluke^{**} sa ravnim dnom, čak ni Kerkenke, koje su ponekad tako lepe, ljupke i vitke.

* Otomansko vojno utvrđenje. (Prim. prev.)

** Mediteranska ribarska lađica koja se pokreće pomoću jedara ili vesla. (Prim. prev.)

Onda je Pol usred februara spazio sa vrha Ataje jednu kamilu kako hoda po vodi ka ostrvcetu Rumadija. Životinja je uranjala postepeno, sve dok joj voda nije dodirnula stomak. Hladnokrvno je nastavila put i opet se pojavila na površini mora pre nego što je iskoračila na čvrsto tlo. Pol je skoro bez razmišljanja uzeo blok i nacrtao prizor. Iste večeri u hotelskoj sobi izvadio je pastelne boje. Do kraja noći uspeo je da pronađe prave nijanse, svetlost i odsjaje. Osećao se dobro. U povratku sa doručka sreo je sobaricu koja je upravo završila sa sređivanjem njegove sobe. Blago je spustila pogled i stidljivo se nasmešila.

„Vaša slika je veoma lepa.“

„Hvala. Kad biste samo znali koliko mi prija vaša pohvala. Sačekajte ovde, ne mrdajte.“

Pol je ušao u sobu i u isti mah izašao sa slikom.

„Izvolite, ovo je za vas.“

„Ali... ali... Ne, ne mogu. Pomisliće...“

„O, oprostite, naravno. Nisam želeo da vas postidim. Nisam razmišljao. Ovo je bilo nepromišljeno. Odavno se nisam ovako dobro osetio...“

Plamičak u Polovim očima se ugasio. Devojka je to odmah primetila.

„Znate, nije strašno. Ukoliko je okačite na neki od zidova sobe, gledaću je svakog dana.“

„Dobra ideja. Kad budem otišao, ostaviću je.“

„Znate li zašto kamile prelaze preko mora?“

„Pretpostavljam da žele da dođu do ostrva.“

„Tako je, da bi jele. Na Kerkeni je hrana retka. Hrabre kamile idu tamo kuda kukavice ne smeju. Njihova nagrada je meka trava.“

„A Tunišani?“

Devojka se osvrnu oko sebe i prošapta:

„Uz Ben Alija samo kukavice jedu. U Tunisu bi vam bolje bilo da ste kamila.“

Pol je sišao do recepcije i zatražio sobu pored svoje.

„Očekujete li nekog?“

„Ne, za mene je. Uostalom, želeo bih da izbacite krevet. Tu neću spavati. Tu ću se preporoditi.“

Pol je prasnuo u smeh zbog začuđenog izraza lica radnika.

„Osim ukoliko se vaš nadređeni tome ne protivi, želeo bih da od te sobe napravim slikarski atelje.“

Muhamed, gazda, složio se. Čak je bio i ponosan. Njegova uzdržanost nestala je s prvim pogledom na kamilu koja uranja u more, nacrtanu tehnikom pastela.

Pol je otišao u Pariz, odakle se vratio nedelju dana kasnije sa velikom količinom materijala. Išao je istim putem od samog početka. S palube trajekta nacrtao je svoju viziju Kerkene, zatim utrobu trajekta koja se otvara da otpusti sadržaj: stotina putnika, većinom Kerkenaca na povratku iz Sfaksa, piliće, nekoliko ovaca, tri kamile, četiri Tojotina pikapa, dva taksija mercedesa i njegov pretrpani nisan. Bio je tu i jedan kamion s namirnicama i jedan kamionet s hladnjačom. Nacrtao je zatim i Melitsku kulu usred raštrkanih i slabašnih stabala palmi,

kupaste kuće, koje su svuda po ostrvu. Najviše je crtao more, male luke, brodove, ribare. Boja vode se neprestano menjala. Pošto je bilo plitko, more se prilagođavalo elementima. Svaka atmosferska promena uticala je na njega. To su bile tek skice predodređene da postanu platna. Ulje, akvarel ili pastel, to je zavisilo od teme i raspoloženja. Možda će neki predmet naslikati i tri puta? Nikad nije pokušao. Ta ideja ga je zanimala. Šta će ga nadahnuti po snazi i lepoti? Pol se osećao sve bolje. Bio je poput probušene vreće peska koja se postepeno oslobađa tereta. Kad se vratio u Pariz, nije pokušavao da je opet vidi. Nije se opet upecao.

Počeo je da piše veoma kratke pesme, nekad čak u jednom stihu. Pokušao je da jednu pesmu koja mu se učinila dostojnom i naslika: *Vetar, ljubavnik Kerkene, miluje je bez prestanka. Ona se izvija, a onda zadrema u njegovom naručju*. Ljubav, telesna želja i snaga osećale su se u raširenim jedrima feluka, u povijenim palmama i beloju peni što se razlivala po plaži. Pol je shvatio da je naslikao erotsku sliku. Shvatio je i da mu je bilo potrebno vođenje ljubavi. Ta želja mu se takođe vratila. Međutim, nije bila turistička sezona, a nije želeo da ide u lov na lokalnu divljač. U baru Grand hotela naišao je na nekoliko martovskih Evropljanki – onih što odlaze na odmor kad požele, koje su bez dece i dostupne za prolazne avanture. Bacio je oko na jednu poprilično mršavu Engleskinju, upečatljivog osmeha i ljupkog naglaska. Predložio joj je da s njim od narednog dana krene u obilazak ostrva i došao je po nju u devet sati. Poveo ju je do kraja Kerkene, u Kraten, gledao je njenu tanku plavu kosu kako leluja na vetru i pomislio kako je i to lepo. U

maloj ribarskoj luci Uled Kasem predložio joj je da jede suhu hobotnicu s tucanim ječmom, špara i suvo grožđe. Poslužio ju je kešomom, palminim vinom i nektarom sa arhipelaga. Uveče ju je pozvao na večeru u *Sersinu*. Pojeli su lagano jelo, ona jednu crvenperku, a on list. Dok ju je pratio do Grand hotela, ona mu šapnu da je provela jedan *fabulous* dan, zgrabi ga za ruku i povede do sobe. Proveli su četiri dana zajedno, posećujući ostrva, pili, ručali i vodili ljubav. Onda ju je odveo do trajekta, poljubio je poslednji put i gledao kako se udaljava. Mahnula mu je sa palube dok je brod napuštao luku. Osetio je da se oporavlja.

Od sredine aprila Pol je imao posete. Sad su svi u Kerkeni znali da je slikar. Vest o njegovoj slavi stigla je iz Sfaksa. Njegov uspeh bio je svetski. Pročuo se sa sedamnaest godina kad je vlasnik galerija u Njujorku, Bostonu, San Francisku i Tokiju pao na teme gledajući tri njegove slike izložene u Sen Pol de Vansu. U pitanju su bila tri ženska portreta na kojima je bilo lice jedne iste žene. Portreti su bili istovetni, izuzev jednog elementa koji je suštinski menjao celokupan utisak. Oblik, veličina i boja očiju, trepavice, obrve i sitne bore bili su isti, ali to nije bio isti pogled, nije bio isti izraz lica. Preterano posmatranje bi najzad dovelo do osećaja nelagodnosti. Umetnik je uspeo da uhvati promene stanja duše u varijacijama pogleda. Naglašene ili neprimetne, te varijacije su slici davale dah života o kom Amerikanac nikad nije razmišljao i koji nikad nije mogao ni da zamisli. Zatražio je da se sastane s Polom, a ovaj mu je pokazao ostale verzije. Amerikanac je sve otkupio i poručio još. Šest meseci kasnije, Pol Areco je postao slavan i bogat.

Pol Areco je sad bio u Kerkeni, veoma daleko od Amerike, u donekle jadnom hotelu, organizujući prostor za rad u spavaćoj sobi i ateljeu iste veličine, koji su zajedno bili kao njegov prvi atelje na Monmartru. Možda je i sam nesvesno tražio ograničeni prostor u kom umetnik spava i slika, povratak izvoru stvaralaštva?

Prva značajna poseta bila je poseta direktora muzeja Bardo. Došao je iz Tunisa čim su ga obavestili o prisustvu nesvakidašnjeg slikarskog genija na Kerkeni. Pol je pristao da mu pokaže šta je naslikao otkad je došao, ali je odbio predlog da se uskoro organizuje izložba. Imam džamije u Staroj Remli takođe mu je ukazao čast posetom. Pol nije tačno shvatio šta je imam želeo, ali je ispoštovao tog uglađenog šezdesetogodišnjaka, koji je izgledao kao da ima dvadeset godina više. Osim toga, i omda ga je učestalo posećivao. Pol uopšte nije znao šta je omda i pogrešio je što ga je to upitao. Čovek krupne građe i čistog baritona upusti se u opširna objašnjenja obogaćena pljuvačkom koja je prštala na sve strane. Dok ga sluša, čovek bi pomislio da je on bio sve i svja. Mogao je sve, pod uslovom da mu se postave razumni zahtevi. Svako selo imalo je svog omdu, posrednika između naroda i administracije, i pošto je Remla grad od tri hiljade duša, gde je bilo nekoliko administrativnih uprava, jedna bolnica, dom kulture, čak i jedna gimnazija, remlanski omda je neko veoma važan. U svakom slučaju, bar se njemu samom tako činilo. Pol mu nije znao čak ni ime. Bio je, jednom rečju, omda.

Poseta šefa policije iz Remle bila je manje prijatna. Želeo je po svaku cenu da zna koliko će Pol boraviti u Remli.

„Ne znam ni sam“, odgovori mu Pol. „Sam bog zna.“

Arecovo podrugljiv ton i poslednja opaska nisu bili po ukusu šefa policije. Ipak se uzdržao. Uzalud mu je što je bio ostrvski moćnik Ben Alijevog režima i njegova neograničena moć kad su Tunišani u pitanju. Francuz, i to poznat, ipak je nešto drugo. Tim pre što bi ga već sutra mogao posetiti i ministar kulture, ili neki drugi predstavnik vlasti iz prestonice.

„Gospodine Areco, čast nam je da vas ugostimo na našem ostrvu, ali moj šef u Sfaksu me je zamolio da vas podsetim da turisti ne mogu ostati duže od tri meseca. Za bilo kakav rad potrebna je i dozvola.“

„Ali ja ne radim, ja slikam. To je zadovoljstvo, hobi.“

„Koji donosi mnogo novca.“

„To je tačno, i smatram da novac ima svoje prednosti, kao što je mogućnost izbegavanja administrativnih peripetija. Na primer, ubeđen sam da je dobijanje radne dozvole u Sfaksu jako skupo. Osim toga, prelazi se i more. Neophodno je da zahtev pređe preko mora u jednom pravcu, da dozvola prepliva more u povratku, a da se pritom ne zagubi. Sav taj posao vredan je plate. Dakle, ne znam da li ću ostati, ali u slučaju da tako odlučim, kladim se da biste vi mogli da pomognete jednom zaljubljeniku u Kerkenu da tu ostane kako bi naslikao njenu lepotu.“

„Razume se... Tačnije, za mene bi to bila prevelika čast. Tačno je da su troškovi veći kad nam se žuri. A vama se baš žuri.“

„Molim lepo. Raspitajte se vi u gradskoj upravi Sfaksa pa mi nagovestite opseg potpuno opravdanih troškova, a i različita prava, koja ja ne poznajem, ali koja su svojstvena svakoj administraciji.“

Mark Trevidik

„Gospodine Areco, odmah ću se raspitati i obavestiti vas. Siguran sam da ćete za nedelju dana, da se tako izrazim, biti stanovnik Kerkene.“

„U to ne sumnjam. Već sam se prilagodio – kako da kažem? – nekim tuniskim običajima.“

TREĆE POGLAVLJE

Pol Areco je upoznao Farhata početkom maja 2000. godine. Farhat je imao trideset godina, a Pol dvadeset šest, ali niko ne bi verovao da je razlika u godinama toliko mala. Pol je imao lice tinejdžera, čelo bez bora, glatke obraze, ruke i noge koje su izgledale kao da su mu prevelike. Imao je tek nekoliko bora oko očiju, a čak ni one nisu bile duboke. Ništa što bi i izbliza ličilo na Farhatovo izborano lice. So je napravila brazde poput radnika na isušenoj zemlji. Ipak, Farhatovo lice je bilo veoma lepo, uprkos tome što je ispucalo, možda čak i upravo zbog toga. Plave berberske oči obasjavale su njegov mornarskoplavi pogled. Bila je to vrsta tuniskog Kersozona, zavodnika i gundala, šaljivdžije i mislioca, nasmejanih očiju koje su nekad pomalo tužne, kao veo koji se lagano rastvara poput talasa vrućine. Nije bio mnogo visok, ne više od metar sedamdeset, bez trunke sala. Zbog mišićne mase uvek je izgledao kao da je krupan.

Farhat je oduvek živeo u Kerkeni. Kad je bio mali, pomagao je ocu da istovari ulov, ali nikad nije propuštao školu. Ona je bila svetinja. Majka mu je bila profesorka francuskog u gimnaziji u Remli. S tim se nije smelo šaliti. Jednoga dana Farhat,

ophrvan mnoštvom zadataka, reče majci da to ne služi ničemu pošto je želeo da postane ribar. Ona mu je odgovorila:

„Sećaš li se uspavanke koju sam ti pevala kad si bio mali?“

„One o lopti? Naravno.“

„Hajde, pevaj.“

„*Moja lopta je tako velika. Leti kao ptica. Moja lopta me zabavlja, ona... ona je...*“

„Vidiš da si zaboravio. Ali ukoliko naučiš da pišeš, možeš da je zapišeš i da se posle podsetiš. I ukoliko naučiš da čitaš, moći ćeš da je čitaš svojoj deci.“

„Mama, možeš li da mi je otpevaš, molim te?“

„*Moja lopta me zabavlja. Veoma je lepa. Brza je kao i moje noge.* To je kraj. Bar tako mislim. Najzad, kad budu turisti dolazili, treba s njima da pričaš. Tvoj otac govori francuski i engleski. Leti oni plove po moru njegovom barkom i jedu kuskus i ribu. To nam donosi mnogo novca.“

Farhat je nastavio sa školom sve do mature. Položio je maturalni ispit bez dobre ocene, ali je položio. Ipak je ostao u Kerkeni i postao ribar, kao i njegov otac. Imao je istu feluku s plavim trupom i belim jedrom, i uprkos tome što je kupio dodatni motor, da ne bi gubio vreme po vetrovitom vremenu, dobio je istu ribarsku koncesiju. Oko arhipelaga je more bilo podeljeno na šrafije, prostore za pecanje ponekad ograničene uvezanim palminim lišćem. Međutim, fizičke granice nisu bile neophodne. Svaki ribar je otprilike znao gde ima pravo da peca i varanje se nije tolerisalo. Teško onome ko bi se samo osmelio. Riba nije predstavljala problem jer su jata riba ujednačeno kružila oko ostrva. Nisu bili ljubomorni jedni na druge. Lov

na sundere bio je druga priča. Neka mesta bila su povlašćena i Farhatova šrafija bila je na jednom takvom, odmah desno od luke Branka, na izlazu iz Remle. Posebno je bila poznata po sitnim morskim rakovima. Krajem maja Farhat bi vadio pune mreže rakova. Nisu bili mnogo krupni, ali meso im je bilo postojano ukusno. Zašto su rado dolazili kod Farhata?

„Tako im je po volji“, govorila bi mu žena kroz smeh. „Svi račići s ostrva maštaju da završe u tvojim mrežama.“

„Alah odlučuje“, odgovarao je Farhat sav rumen u obrazima.

Farhat i njegova žena bili su jedno telo. Svaki ostrvljanin se osmehivao pri pogledu na ovaj tako lep i zaljubljen par. Farhatova žena je bila veoma lepa, viša od proseka. Imala je gipko i izvajano telo, crnu kosu, krupne kestenjaste oči koje bi svako voleo do ludila. Bila je profesorka francuskog u Remli, kao Farhatova majka, koja je imala udela u zbližavanju mlade kolegice i svog budalastog sina. Tad je Fatima malo usmerila prst sudbine. Pomislila je kako će joj Nora s takvim telom izroditi prelepe unučice.

Bila je u pravu. Sa dvadeset godina Nora je rodila sinčića, kog su nazvali Isam. Farhat je bio toliko ponosan da su ga svi susedi oslovljavali sa Abu* Isam, kako bi ga pomalo ismevali. Baka je takođe bila van sebe od sreće, i pošto je znala da broji, činilo joj se da je Farhatovo i Norino venčanje upriličeno tek šest meseci ranije.

Dve godine kasnije, na svet je došla Ahlam. Ta devojčica je bila slika i prilika svoje majke. Kako su odrastali, Isam i Ahlam

* Abu – otac; Abu Isam – Isamov otac. (Prim. lekt.)

su postajali sve lepši. Isam je imao debeljuškaste listove i loptasto lice, a dve preslatke jamice radovala su turiste i oduševljavale devojčice. Ahlam je bila lutka, potpuno tanušna, sa kestenjastim očima krupnijim od majčinih i blago prćastim nosićem. Cela porodica je uvek bila lepo odevena, po zapadnjačkoj modi. Farhat nikad nije nosio ribarski kadrin, haljinu od debele vune, koju bi morao stalno da povija da je ne bi pokvasio. Po lepom vremenu nosio je pantalone od tankog platna ili šorts, kopiju *Lakosta* ili košuljice cvetnih desena. Farhat je obožavao cvetne košuljice. Isam je uglavnom bio odeven istovetno kao otac. Zimi su deblje pantalone i vuneni džemperi bili sasvim dovoljni.

Farhat i Nora su imali još jedan razlog da budu zadovoljni: Isam i Ahlam su bili veoma dobri đaci.

„Pored bake i majke prosvetnih radnika, mogli smo da strahujemo i od najgoreg“, šalio se Farhat.

„Da, kao što je biti ribar na Kerkeni“, odgovarala mu je Nora.

Oboje su dobro znali da će njihova deca otići. To je bio paradoks Kerkene. Sva deca su išla u niže razrede osnovne škole, u više razrede i gimnaziju. Stopa obrazovanja bila je izvanredna, mnogo veća od tuniskog proseka. Ali deca su nezostavno odlazila. Isprva ne tako daleko, preko puta, u Sfaks. Dvadeset kilometara mora i mogućnost da kući dolaze vikendom. Univerzitet u Sfaksu bio je ogroman. Tamo su se izučavale glavne naučne discipline: pravo, medicina, književnost, ekonomija i upravljanje. Sastavni deo ovog univerziteta bile su takođe i Nacionalna inženjerska škola, Viša trgovinska škola, kao i Škola zdravstvenih nauka i tehnika. Osim toga, bilo je i